

VISUOTINIS VANDENS SIMBOLIZMAS IR KRIKŠTO VANDUO KRIKŠČIONYBĖS PERSPEKTYVOJE

Remigijus Oželis

Klaipėdos universitetas

Anotacija

2009 metais minime Lietuvos vardo paminėjimo rašytiniuose šaltiniuose tūkstantmetį, kuris yra neatsiejamai susijęs su krikščionybės skelbimu ir pagonių krikštijimu. Bažnyčia siekia, kad krikštijamieji būtų atitinkamai parengti, susipažinę su religinėmis tiesomis, suprastų sakramento reikšmę. Šiame straipsnyje, aptariant visuotinį vandens simbolizmą, atskleidžiamas Krikšto vandens simbolizmas. Svarstoma apie vandens sampratą baltiškoje ir rytietiškoje aplinkoje; pristatomas vandens simbolizmas Senajame Testamente, kaip Krikšto vandens pirmavaizdis; atskleistas vandens sakralumas krikščionybėje ir Krikšto vandens teologija.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: vanduo, simbolizmas, Krikštas, panardinimas, krikščionybė.

Abstract

2009 is the one thousandth anniversary of the name of Lithuania being mentioned in written sources, which is closely connected to proclamation of Christianity and christening of pagans. The Church seeks the christened to be properly prepared, acquainted with the religious truths and understanding the meaning of the sacrament. This article reveals the symbolism of baptismal water while discussing the universal symbolism of water. There is also a special emphasis on the perception of water in Baltic and Eastern environment, presentation of the symbolism of water in the Old Testament as a primary image of baptismal water, revelation of the sacralisation of water in Christianity and the theology of baptismal water.

KEY WORDS: water, symbolism, Baptism, immersing, Christianity.

Įvadas

Apie 1009 m. pradžią Brunonas, kuris vadinosi Bonifacijumi, arkivyskupas ir vienuolis, per kašubų kraštą ar Kujaviją atvyko į Prūsiją. Pakrikštijęs prūsų valdovą Netimerą ir apie 300 vyrų, Brunonas patraukė toliau į rytus, tačiau priėjęs Prūsijos rytinį paribį, Rusijos ir Lietuvos pasienyje pagonių trenktas į galvą nukeliavo į dangų (Ilgūnas, 1998, p. 7). Turėdami tokį tūkstantmečio senumo pagonių krikštijimo kontekstą, 2009 metais minime Lietuvos vardo paminėjimo rašytiniuose šaltiniuose tūkstantmetį, kuris yra neatsiejamai susijęs su krikščionybės skelbimu ir pagonių krikštijimu. Krikštu žmonės įtraukiami į Dievo tautą. Vandens nuplovimas ir Šventosios Dvasios galia padaro juos naujais kūriniais, kurie vadinasi Dievo vaikai (plg. 1 Jn 3, 1).

Bažnyčia siekia, kad krikštijamieji būtų atitinkamai parengti, susipažinę su religinėmis tiesomis, suprastų sakramento reikšmę. Gyvenant sekuliarizuotame pasaulyje, galima tinkamai nebesuvokti Krikšto paslapties. Bet dažnam įdomu sužinoti, kas slypi už Krikšto apeigų, kokia jų simbolinė reikšmė. Galima daiktus vertinti atsižvelgiant į jų tiesioginę paskirtį (tai ir vyksta mūsų utilitarinėje ir technokratinėje kultūroje), bet galima žvelgti giliau – į jų simbolinę prasmę. Žvelgdami į sakramentą ne tik išoriškai, matome jo gyvastingumą.

Mūsų laikai yra kupini regimųjų dirgiklių, todėl kyla pavojus, kad toliau nyks žmonėms būdingas gebėjimas vaizdingai mąstyti. Domėjimasis simboliais gali padėti išvelgti tai, kas yra už daiktų, susieti vieną su kitu daugialypio ir daugiasluoksnio pasaulio regimąsias ir žodines apraiškas. Kita vertus, daugelis žmonių žavisi ir domisi ne vienu iš senovės mus pasiekusiu simboliu. Tai galbūt lemia noras grįžti prie šaknų, kai vis labiau prarandama vertybinė orientacija.

Straipsnyje aptarsime vandens simbolizmą, kuris kyla iš jo visuotinum. Todėl šio straipsnio tikslas – aptariant visuotinį vandens simbolizmą atskleisti Krikšto vandens simbolizmą.

Objektas – vandens ir Krikšto vandens simbolizmas.

Uždaviniai:

- aptarti visuotinį vandens simbolizmą, išskirtinai svarstant apie vandens sampratą baltiškoje ir rytietiškoje aplinkoje;
- pristatyti vandens simbolizmą Senajame Testamente, kaip Krikšto vandens pirmavaizdį;
- atskleisti vandens sakralumą krikščionybėje ir Krikšto vandens teologiją. Vandens simbolizmą padės aptarti M. Eliade darbai. Į vandens naudojimą Krikšto liturgijoje bus žvelgiama per Šventojo Rašto prizmę, Bažnyčios tėvų mintis, taip pat remiantis L. Ligier, T. G. Allen, D. N. Power bei kitų autorių veikalais. Pats Krikšto sakramentas bus aptariamasis per vandens simbolizmą, jo prasmę, nes vanduo, kaip Krikšto materija, simboliškai išreiškia šio sakramento esmę.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros sisteminio tyrimo, lyginamosios analizės ir apibendrinimo.

1. Vandens visuotinumumas

1.1. Vanduo – gyvybės šaltinis

Apiplovimas vandeniu nuo žmonijos gyvavimo pradžios naudojamas visur ir visada. Panardinimo rito ištakos siejamos su simboline vandens samprata, jo vaidmeniu žmogaus gyvenime. Šis elementas yra gyvybės šaltinis. Fiziologiniu požiūriu, nuo vandens priklauso visa, kas gyva. Be jo negali egzistuoti nei žmogus, nei jokia kita gyvybė. Kodėl vanduo yra įgavęs universalią simboliką, suprantame pažvelgę į jo svarbą palaikant Žemės gyvybę.

Trys ketvirtadaliai Žemės rutulio yra užlieti vandens, tris ketvirtadalius kiekvieno augalo ar gyvūno masės sudaro vanduo. Žmogaus organizme vandens yra apie aštuoniasdešimt procentų. Vanduo yra labiausiai paplitęs skystis Žemėje. Nėra žemėje tokios medžiagos, kuri galėtų šį skystį atstoti. Jis yra Žemės ankstyvųjų raidos stadijų dovana. Vanduo (drauge su žeme, oru ir ugnimi) yra vienas iš keturių pagrindinių elementų. Nors jis beformis, bet kiekvienas jo ieško, naudoja, suteikia formą, apvaldo. Vyksta amžinas vandens cikliškumas. „Visos upės nuolat teka į jūrą, tačiau jūra niekad nėra pilna. Į vietą, iš kurios išteka, upės vėl nuteka“ (Koh 1, 7).

Dar negimęs kūdikis motinos kūne plūduriuoja vaisiaus vandenyse. Daugelyje kultūrų teigiama, kad kūdikis prieš gimdamas ir gimdymo metu turi gurkštelėti šio vandens, kad iš tikrųjų taptų žmogumi. Ar tai nepanašu į gyvybės vandens įvaizdį?

Tad žmogus, matydamas, koks svarbus yra vanduo kaip gyvybės ir visos egzistencijos šaltinis, negalėjo apie jį nesusimąstyti, nesuteikti jam prasmės, neieškoti įvairių aliuzijų. Matant vandens vaidmenį gyvenime, formavosi jo simbolinė samprata.

1.2. Vandens visuotinis simbolizmas

Vanduo – simbolis, turintis labai platų reikšmių spektrą. Vanduo, kaip ištinė beformė masė, simbolizuoja visų galimybių išsipildymą arba visko, kas yra, pradžių pradžią. Toks jis išskyla gausiuose pasaulio sukūrimo mituose. Vanduo yra pirmesnis už bet kurią formą ir laiko bet kurią sankūrą (Eliade, 1997, p. 91). Vienas pavyzdinių pasaulėžiūros įvaizdžių yra sala, staiga iškylanti viduryje vandens. Ir priešingai, nugrimzdimas simbolizuoja atkritimą į tą būklę, kai dar nebuvo formos, sugrįžimą į dar nediferencijuotą probūties būvį. Iškilimas atkartoja formų susidarymo aktą, nugrimzdimas – formų suirimą.

Nors vandenių simbolika lemia ir mirtį, ir atgimimą, vis dėlto sąlytis su vandeniu reiškia atgimimą. Tai įvyksta todėl, kad po suirimo visada ateina naujas gimimas, nes nugrimzdimas tarsi „patręšia“ ir padidina gyvybės potencialą (Eliade, 1997, p. 91–92). Kai kuriose religijose pasaulio sukūrimas siejamas su vandeniu: kalbama apie Dievo dvasią, sklindžiusią virš vandenių (plg. Pr 1, 2).

Vanduo yra kūno, sielos, vidinio apvalymo ir atnaujinimo galios simbolis tiek krikščionybėje, tiek ir islamo, induizmo bei budizmo religijose. Panardinimas vandenyje išreiškia norą nusiplauti įvairius nešvarumus, apivalant palikti praeitį ir atsinaujinus kurti ateitį. Jis taip pat yra jaunystės šaltinio įvaizdis. Kai kuriose kultūrose vanduo siejamas su moteriškumu, tamsia gelme ir mėnuliu.

Vandens simbolikos dualumą galima išvystyti beveik visose kultūrose visais laikais. Vanduo gali būti gyvybės šaltinis, kartu ir gyvybės naikintojas. Jis gali būti „saldus“ – dangaus vanduo, bet ir „kartus“ – gelmių vanduo (McNaspy, 1996, p. 73).

Pasaulyje plačiai žinoma vandens, kaip vaisingumo ir gyvybės teikėjo, simbolika, šiuo aspektu jis yra dykumos priešprieša. Tačiau jis, kaip griau-namoji jėga, gali būti ir neigiamo pobūdžio simbolis, pvz., tvanas (Pritchard, 1958, p. 67–69). Per didelis vandens kiekis naikina gyvybę, todėl jis yra ir mirties priežastis.

Vanduo dažnai simbolizuoja dvasinį vaisingumą ir dvasinį gyvenimą, pvz., Biblijoje kalbama apie gyvybės vandenį dvasine prasme (plg. Jn 7, 38). Jis yra ir amžinybės simbolis – amžinojo gyvenimo vanduo (plg. Jn 4, 14). Vanduo lemia atgimimą.

Biblinis apreiškimas nepanaikino ikikrikščioniškųjų simbolių, tik suteikė jiems naują reikšmę. Žinoma, tikinčiajam ji užgožė kitas, tik ji viena suteikė simboliui vertę. Naują įvertinimą lėmė pati simbolikos struktūra. Vandens simbolika tarsi laukė, kol jos gilioji prasmė atsiskleis per krikščionybės atneštas reikšmes. Istoriniai Krikšto simbolikos aiškinimai nesunaikino universaliosios vandens simbolikos. Istorija neįstengė radikaliai pakeisti archainės simbolikos struktūros, tik nuolat pridėdama jai vis naujų reikšmių, išlaikydama simbolio universalumą. Taip vandens šventumas visiškai pasireiškia tik per jo simboliką (Eliade, 1997, p. 92, 96–97).

2. Vanduo baltiškoje ir rytietiškoje aplinkoje

2.1. Vandens samprata baltų pasaulyje

Bažnyčia ugdo ir gerbia įvairių genčių bei tautų dvasines vertybes. Tai, kas tautų papročiuose nesusiję su klaidomis, įtraukiama į liturgiją (Liturginė konstitucija „Sacrosanctum Concilium“, nr. 37). Plintant krikščionybei svar-

bu tinkamai išnaudoti vietinius papročius, tradicijas. Žvelgdami į liturgiją Lietuvoje, matome, kad kai kurie pagoniškų laikų elementai puikiai yra priderinti prie krikščionybės. Žinoma, krikščionybei išsiskirti yra lengviau, kai šiek tiek sutampa pasaulėžiūra.

Krikščioniu tampa per Krikštą. Krikštijamasis geriausiai mato Krikšto materiją, šiuo atveju vandenį. Suvokiant vandens prasmę, lengviau suprasti ir Krikšto reikšmę. Nors dėl to taip pat gali kilti problemų. Kai religijoje, iš kurios žmogus ateina į krikščionybę, vyrauja apeigos, kurių metu apiplaunama vandeniu, galimas nesusipratimas, matant, jog Krikštas yra įvairių pagoniškų kultūr analogas. Tada į krikščionišką simboliką perkeliamas anksčiau išpažintų religijų turinys. Todėl svarbu aptarti baltų vandens sampratą, jo simbolinę išraišką.

Vandenį pirmieji mūsų krašto gyventojai suvokė kaip skiriamąją ribą tarp mirusiųjų ir gyvųjų pasaulio. Geležies amžiaus žemdirbiai mirusiuosius laidodavo kapinėse, kurios paprastai buvo netoli upės ar ežero (Dangaus ir žemės simboliai, 1995, p. 23–25). Iš to pastebime, kad vanduo susijęs su mirtimi ir gyvastingumu.

Vanduo lydėjo visas svarbiausias lietuvių šeimynines ir kalendorines apeigas, susijusias su apšalymu, atgimimu, gelmės simbolika. Per vandenį, remiantis baltų samprata, buvo galima patekti į aną pasaulį arba, kitaip sakant, atgimti anam pasauliui (Dangaus ir žemės simboliai, 1995, p. 50–52).

Vanduo gydė kūną ir sielą. Tikėta gydomaisiais šaltinių vandenimis. Tokiu vandeniu būdavo apsiplaunama. Praustis šaltinių vandeniu buvo galima bet kuriuo metu, bet buvo dienų, kada apsiplavimas būdavo ypač veiksmingas. Įsivyravus krikščionybei tokios ypatingos dienos tapo Šv. Jono Krikštytojo diena, šv. Velykos, Didysis ketvirtadienis ir krikšto diena (Dangaus ir žemės simboliai, 1995, p. 42–43).

Dėl tokios didelės vandens svarbos galima teikti, kad atsinaujinimas ir gyvastingumo atkūrimas vandeniu yra senesnis už pačią istoriją. Pastebime, kad dažniausiai vanduo vartotas gydyti, atgimti naudotas apiplovimas.

Vanduo vartotas įvairiais būdais ir pavidalais: gerti, apsišlakstyti, praustis. Tikima, kad geriant išlaikoma kūno stiprybė, sveikata; paneriant ar apsišlakstant išsivaduojama iš blogio pinklių, atgimstama naujam gyvenimui. Per vandenį pereinama į kitą pasaulį, kuriame prasideda naujas gyvenimas. Vanduo laikomas apvalančiuoju elementu (Balys, 1966, p. 36).

Visos indoeuropietiškos tautos senovėje gerbė vandenį, tad ir baltai (lietuviai) nėra išimtis.

2.2. Apsiplovimai Rytų aplinkoje

Panardinimo ritas nėra originalus krikščioniškas veiksmas. Apeiginis maudymasis buvo ir yra įprastas Vidurio Rytuose nuo Nilo iki Gango. Van-

duo yra apvalymo priemonė. Ypač reikšmingas upės ar jūros vanduo, todėl Nilas, Jordanas, Eufratas ir Gangas buvo ypač gerbiamos kaip šventos upės. Žmogus, nuskendęs Nile, buvo gerbiamas kaip šventasis, atitinkamai elgiamasi ir su lavonu (Turner, 1998, p. 20).

Kumrano bendruomenės Himnuose ir Disciplinos knygoje minimi apsilavymai nuo nuodėmių prausiantis. Keliose ištraukose yra pasakyta, kad tiktai per Dvasią gali būti pasiekta vienybė su Dievo tiesa, o dvasios paklusnumas Dievo įsakymams kūną padaro švarų. Bet tai gali būti pasiekta per apsišlavimą ar apsiplovimą vandeniu. Tiktai apsilavymo vanduo tikrai pašventina (Turner, 1998, p. 25).

Iš gausių vandens rezervuarų Kumrane ir iš šios bendruomenės tekstų matome, kad vanduo turėjo galią atleisti, nors pridėdama, kad jis nėra veiksmingas, jei jo nelydi atgaila ir tikėjimas.

Ritualinis apsiplovimas, panyrant ar apsišlavstant vandeniu, apvalo sielas. Rytų religijose dažnai apsilavoma maudantis šventose upėse ir dabar. Šventoji Gango upė laikoma nenutrūkstančios gyvybės simboliu. Šimtai tūkstančių indų nuolat veržiasi prie Gango krantų atlikti ritualinio apsiplovimo, nes Gangas, indusų supratimu, – gyvybę teikiantis šaltinis. Apie 10 milijonų žmonių susirenka į maudynes per didžiąją Kumb Melos šventę Alahabade, kur į vieną vagą susilieja Gango ir Džamnos vandenys. O šventajame indų mieste Varanasyje prie Gango trokšta numirti kiekvienas indas. Tada pelenai išbarstomi viršum indusų šventosios upės vandens, kad gyvenimas tęstųsi toliau (Pasaulio religijos, 1994, p. 171).

Apsiplovimai nėra svetimi ir islamo išpažinėjui. Musulmonas atlieka ritualinį apsiplovimą prieš kiekvieną maldą, tai yra auštant, vidurdienį, popiet, saulei leidžiantis, naktį. Ši apeiga primena, kad Dievo akivaizdoje jie yra tik „pagarbūs tarnai“ (Pasaulio religijos, 1994, p. 317).

Taigi kokioje religinėje sistemoje besusidurtume su vandeniu, jis visur išlaiko tą pačią funkciją: nuplauna nuodėmes, apvalo, atnaušina. Pats panardinimo simbolis yra visuotinis. Tik šis simbolizmas krikščionių praturtintas nauju religiniu turiniu.

3. Krikšto vandens pirmavaizdis Senajame Testamente

Žvelgdami į Išganymo istorijos įvykius, galime pajusti Krikšto slėpinio pirmavaizdžius. Svarbiausiuose Senojo Testamento įvykiuose regime vandenį. Nuo pasaulio pradžios vanduo yra gyvybės ir vaisingumo versmė (Katalikų Bažnyčios Katekizmas, 1996, nr. 1218). Pasaulio sukūrimo aprašyme matome, kad Dievo Dvasia viršum vandens plazdeno (plg. Pr 1, 2), teikdama vandens prigimčiai šventinimo galią.

„Išganymo per Krikštą pirmavaizdį Bažnyčia mato Nojaus arkoje“ (Katalikų Bažnyčios Katekizmas, 1996, nr. 1219). Čia Tvano vanduo yra nuplaukantis nuodėmes. Jis buvo skirtas sunaikinti nuodėmes ir duoti pradžią doram gyvenimui (plg. Pr 6, 5–7).

Viešpats nurodė Mozei, kad pašlaksčius vandeniui ir krauju raupsais užkrėstus namus, galima taip juos apvalyti (plg. Kun 14, 49–52). O ant Horebo kalno Viešpats stebuklingu būdu atgaivino savo tautą vandeniui, ištryškusiu iš olos (plg. Iš 17, 6). Tai buvo gyvybę ir džiaugsmą teikiantis vanduo.

„Krikštu atliekamą išvadavimą iš anksto itin vaizdžiai skelbia perėjimas per Raudonąją jūrą“ (Katalikų Bažnyčios Katekizmas, 1996, nr. 1221). Per Išėjimo vandenį ateina laisvė. Per Išėjimą Viešpats dulkių debesyje leido žmonėms pereiti per tamsos vandenį, taip Kristus leidžia iš nuodėmės vergovės pereiti per Krikšto vandenį.

„Krikšto pirmavaizdis yra ir perėjimas per Jordaną; jį perėjusi Dievo tauta gavo kaip dovaną Abraomo palikuonims Pažadėtą žemę – amžinojo gyvenimo paveikslą. To palaimingo paveldo pažadas išsipildo Naujojoje sandoroje“ (Katalikų Bažnyčios Katekizmas, 1996, nr. 1222). Taigi Krikšto vanduo suprantamas per Išganymo istorijos patirtį (Jackson, 1990, p. 109).

Senajame Testamente regime daugybę vandens, kaip apvalančio elemento, paminėjimų. Izaijas šaukia palikti savo nuodėmes ir kviečia atsigrežti į Viešpatį, ateiti prie vandens ir gerti. „Visi, kurie trokštate, atikite prie vandens“ (Iz 55, 1). Barucho knyga perspėja nepalikti išminties šaltinio vandens, bet gręžtis į Dievo įsakymus (plg. Bar 3, 12–13). Ezechielio knygoje matome, kaip tyru vandeniui Dievas nuplauna nuodėmes ir išlaisvina nuo stabų garbinimo, duoda naują širdį ir naują dvasią (plg. Ez 36, 25–26).

Apsivalymas vandeniui yra ir pagarbos ženklas, artinantis prie Dievo. Hebrajai reikalavo, kad kunigai plautų rankas prieš liesdami šventenybes šventykloje ir po to. Todėl Saliamonas pastatė tiek daug vandens rezervuarų Jeruzalės Šventykloje (plg. 1 Kar 7, 27).

Apsiplovimas yra žydų apeiga Senajame Testamente. Krikščionys pasekė šiuo apsisivalymo pavyzdžiu ir simboliškai, ir praktiškai (Johnson, 1994, p. 218). Krikšto vanduo tapo apvalymo nuo nuodėmių ženklu. Krikšte labiau išryškėjo vandens simbolizmas. Baigiantis Senajai Sandorai, Jonas Krikštytojas kvietė žmones į bėgantį Jordano vandenį simboliniam veiksmui, kad jie aiškiau suprastų, jog nuvalomos jų nuodėmės (plg. Mk 1, 4–6). Ankstyvoji Bažnyčia tęsė šią procedūrą teikiant sakramentą naudodama vandenį ir taikydama tą patį simbolizmą.

4. Vandens naudojimas Krikšto liturgijoje

4.1. Krikšto vandens teologija

Nuo Sekminių Bažnyčia ėmė švęsti ir teikti Krikštą. Apaštalai ir jų bendradarbiai krikštijo kiekvieną, kuris įtikėjo į Jėzų Kristų. Krikščionys pasi-
naudojo kai kuriomis ikikrikščioniškomis ir universaliomis vandens simboli-
kos vertybėmis, praturtino tai naujomis reikšmėmis, susijusiomis su istoriniu
Kristaus gyvenimu.

Santykiyje su Kristumi panardinimas suprantamas kaip mistinis tapatini-
masis su Jo mirtimi ir prisikėlimu. Anot šv. Ambroziejaus, mes turime paner-
ti į vandenį ir taip pasilaidoti su Kristumi. Tokia mirtis yra ne kūniška realy-
bė, bet simbolinė. Pasinerdami dalyvaujame Kristaus mirtyje ir laidotuvėse
(Ligier, 1967, p. 24; cituojama iš Ambroziejaus „De Sacramentis“, II,
20, 23). Mirtis ir gyvenimas – tai Krikšto paslaptis.

Bažnyčios tėvai pabrėžia du esminius momentus: panardinimą ir iškilimą.
Teodoras Mopsvestietis sako, kad kai iš visos širdies pasineriama po vandeniu,
priimama Kristaus mirtis, trokštama dalyvauti jo laidotuvėse. Bet taip
tikrai pripažįstamas Jėzaus Kristaus prisikėlimas. Iškilus iš vandens tikima,
kad atgyjama simboliniu būdu (Ligier, 1967, p. 24; cituojama iš Teodoro
Mopsvestiečio „Homilia“, XIV, 5).

Šis simbolizmas tinkamai rodo kančios vaisius. Jie atsiskleidžia per Krikštą:
įvyksta nuodėmių atleidimas ir pergalė prieš mirtį bei pagėdimą. Šitas požymis
iš esmės yra kristologinis. Trigubas pasinėrimas į vandenį primena, kad Jėzus
tris dienas gulėjo kape (Ligier, 1967, p. 17; cituojama iš Kirilo Jeruzaliečio
„Mystagogicae Catecheses“, II, 4). Krikščionis panardinamas tris kartus į van-
denį, kad išpažintų tris kartus tikėjimą: į Tėvą, Sūnų ir Šventąją Dvasią. Atgi-
mimo per vandenį simbolizmas rodo, kad senasis žmogus mirė, iškilo naujas.
Žmogus tampa nauju kūrinium. Čia Dievas regimas centre, nes juk tik Dievas
gali kurti. Krikštas yra naujas gimimas, kaip buvo pasakyta Nikodemui (plg.
Jn 3, 5). Paulius laiške Titui tai vadina „atnaujinančiu nuplovimu“ (Tit 3, 5).

Tertulianas teigė, kad vanduo buvo pirmoji Dievo dvasios, kuri vandenį
vertino labiau už kitus elementus, buveinė. Šis pirmasis vanduo pagimdė tai,
kas gyva. Tad nereikia stebėtis, kad krikštijant vanduo vėl suteikia gyvybę.
Visų rūšių vandenys dėl senos išskirtinės padėties, kuri jiems teko iš pradžių,
dalyvauja mūsų pašventinimo paslapyje, kai tik pašaukiami Dievo vardu.
Vos tik ištariami kreipimosi žodžiai, Šventoji Dvasia nusileidžia iš Dangaus
ant vandens ir pašventina jį savo buvimu, taip pašventintas vanduo savo
ruožtu įgyja galią šventinti kita. Vanduo, gydęs kūno ligas, dabar gydo dva-

sią; vanduo, teikęs laikiną išganymą, dabar teikia amžinąjį gyvenimą (Ligier, 1967, p. 26; cituojama iš Tertuliano „De Baptismo“, III–V).

Žmogus, pasinerdamas į vandenį, tarsi numiršta, bet iškildamas atgimsta nauju žmogumi. Tai teigia Jonas Chrizostomas. Krikštas reiškia mirtį ir palaidojimą, gyvenimą ir prisikėlimą. Kai panyrime į vandenį lyg į kapa, panyra ir yra palaidojamas senasis žmogus; kai išskylame iš vandens, kartu iškyla naujas žmogus (Ligier, 1967, p. 18; cituojama iš Jono Chrizostomo „Homiliae In Johannis“, XXV, 2).

Krikšto vanduo yra motinos iščios, gimdančios naują žmogų. Išlipęs iš vandens, krikščionis yra apkabinamas ir pabučiuojamas kaip naujagimis. Neofitas yra sūnus / dukra gimęs iš vandens Trejybės vardu (Ligier, 1967, p. 25–26; cituojama iš Efrema „De Virginitate“, VII, 7–8 ir iš Severo Antiochiečio „Brevis Ordo Baptismi“, II). Čia galima išvelgti ir kitą metaforą, tai yra teologinį pakrikštytojo susiejimą su amžinu Sūnaus Įsikūnijimu. Dievo Žodis gimė nesuvokiamu ir neapsakomu būdu iš Tėvo. Dabar Tėvas duoda žmonijai naują gimimo būdą iš vandens ir Dvasios. Tai yra Įsikūnijimo ir bendrystės su Tėvu ir Dvasia dovana. Įsikūnijimas dabar pasiekia tikslą: pirmagimio sūnaus dėka Tėvas pats išsūnija krikščionis.

Krikštas, kaip įžengimas į Dievo tautą, yra ir jungtvių slėpinys. Tam tikra prasme tai yra vestuvinis apsiplovimas prieš vestuvių puotą – Eucharistiją (Katalikų Bažnyčios Katekizmas, 1996, nr. 1617). Apsiplovimas buvo semitų santuokos apeigų dalis. Šis vedybinis simbolizmas perėjo į Krikšto apeigas. Bažnyčia, kaip Nuotaka, apvaloma ir pašventinama vandens nuplovimu ir žodžiu (plg. Ef 5, 26–27), tad ir krikščionį nuplauna ir pašventina Krikštas.

Vien tik vandens nepakanka atgimti. Čia būtinas Dvasios veikimas (plg. Jn 3, 3). Krikšto vanduo ir Dvasia yra vienuma, čia negali būti dualizmo. Kristus norėjo, kad tai būtų drauge. Krikšto vandens galia apibūdinama kaip Dvasios darbas. Vanduo be Dvasios neapvalo (Ligier, 1967, p. 27; cituojama iš Ambroziejaus „De Mysteriis“, IV, 19).

Krikščioniškajam vandens vertinimui būdingi kai kurie nauji elementai, susiję su Išganymo istorija. Krikštas vertinamas per Jėzaus įžengimo į Jordaną prizmę, o tai reiškia nužengimą į mirties vandenį. Kirilas Jeruzalietis teigė, kad, Jobo teigimu, slibinas Behemotas tūnojo vandenyje ir savo nasrais rijo Jordano vandenį. Kadangi reikėjo sutraiškyti slibino galvas, Jėzus nužengė į vandenį, stipriai jį surišo, kad įgytume galią vaikščioti per skorpionus ir angis (Ligier, 1967, p. 23; cituojama iš Kirilo Jeruzalietiečio „Mystagogicae Catechesis“, II, 3).

Bažnyčios tėvai ieškojo Šventajame Rašte atitikmenų vandens simbolikai. Nauji jų Krikšto simbolikos vertinimai neprieštaravo visuotinai priimtai vandens simbolikai. Remdamiesi tėvų išsakytomis mintimis geriau suvokiame

vandens teologiją. Tad Krikštas yra nuplovimas vandeniu, kai Dievo Žodžio nenykstanti sėkla daigina gyvybę teikiančią veikimą (plg. 1 Pt 1, 23). Ir tik žodį sujungus su materialiu elementu, atsiranda sakramentas.

4.2. Vandens sakralumas krikščionybėje

„Vanduo, natūralus švaros ir gyvybės augimo ženklas, įgauna simbolio statusą, kai yra naudojamas kaip nematerialios realybės – pašvenčiamosios malonės – materialioji pusė. Pirmąją žmonės gali suprasti tik Krikšto ritualinio veiksmo dėka, kuris įgalina sujungti jų bendrą buvimą, tai yra buvimą vieno (malonės) per kitą (vandenį)“ (Beguirie, Duchesneau, 1998, p. 84).

Vandens reikšmė krikščionių Krikšte kilo iš jo vaidmens Išganyimo istorijoje ir iš Šventojo Rašto. Žinoma, neatmesta natūralioji ir kultūrinė vandens reikšmė.

Vandens simbolizmas yra daugiareikšmis, jis turi daugiau nei vieną reikšmės lygį. Vanduo suvokiamas ir kaip gimimas, ir kaip mirtis. Kadangi simbolis yra dviprasmiškas, toks išreiškimas tinka apeiginiam veiksmui. Parnardinimas Krikšto vandenyje ir iškilimas iš jo leidžia parodyti mirtį ir prisikėlimą kartu su Kristumi. Simbolis atskleidžia anapusybę ir išreiškia tai, kas yra anapus (Jackson, 1990, p. 109).

Bažnyčia, atsižvelgdama į Išganyimo istorijos patirtį ir Kristaus žodžius, vandenį pašventino, papildydama universalią vandens simboliką. Kristus nurodė vandenį, kurio reikšmė visose kultūrose beveik tolygi, kaip Krikšto materiją. „Kas negims iš vandens ir Dvasios, neįeis į Dievo karalystę“ (Jn 3, 5). Išgelbėtas bus tas, kuris įtikės ir pasikrikštys (plg. Mk 16, 16) „vardan Tėvo, ir Sūnaus, ir Šventosios Dvasios“ (Mt 28, 19).

Krikščionybė vandens simbolizmui suteikė apibendrinančią reikšmę. Pasinėrimas į Krikšto vandenį – tai pasinėrimas į Kristaus mirtį ir prisikėlimą. Per Krikštą išgyvename Jėzaus Kristaus mirtį ir prisikėlimą. Krikštas yra išėjimas į laisvę iš nuodėmės vergijos, nes krikščionis yra pašauktas laisvei (plg. Gal 5, 13). „Taip Krikštas pasirodo kaip išvykimas į naują egzodą“ (Beguirie, Duchesneau, 1998, p. 166). Bažnyčia negalėjo nedaryti Krikšto aliuzijų į Išėjimo įvyki, nes tai yra įžengimas į Dievo Karalystės kūrimą. Vandens nuplovimu ir Šventosios Dvasios galia tampame naujais kūriniais – Dievo vaikais (plg. 1 Jn 3, 1).

Vanduo, skirtas valyti ir gaivinti, Kristaus Krikštu gavo dvasinio atgimdymo galią, Kristaus kančios ir prisikėlimo malonėmis vandens nuplovimas padaro dalininkais Kristaus Bažnyčioje (Kūdikių Krikštas, 1995, p. 143), vandens nuplovimu ir Šventosios Dvasios veikimu visi pakrikštytieji susivienija Jėzuje Kristuje.

Išvados

Krikštas, kaip nuplovimas vandeniui, panaikina bet kokią nuodėmę ir padaro dieviškos prigimties dalininkais. Tai yra atgimimo ir gimimo Dievo vaikais maudykla (plg. Tit 3, 5). Krikšto liturgijoje tikima, kad Dievas vandens nuplovimu ir Šventąja Dvasia suteikia naują – dievišką gyvybę. Krikštijamiesiems šis vanduo tampa Dievo malonių šaltiniu.

Krikšto vandens simbolika yra susijusi su Jėzaus gyvenimo įvykiais. Krikščionis su Kristumi miršta nuodėmei ir prisikelia su Juo naujam dvasiniam gyvenimui. Krikščionis tapatinasi su Kristumi. Krikštas iš esmės yra velykinis sakramentas. Jis yra perkėlimas iš mirties į gyvenimą, kaip buvo perkėlimas iš vergovės į laisvę. Pereinama iš nuodėmės į šventumą, iš įstatymo į malonę.

Per vandens šventinimą prisimenama išganymo istorija ir prašoma Dievo per regimus sakramentus daryti nuostabius darbus, nes vanduo kaip tik yra sukurtas tokių savybių, kurios geriausiai žymi Krikšto malonę. Į vandenį nužengia Šventosios Dvasios galybė, kad visi Krikštu mirusieji ir palaidotieji su Kristumi kartu su juo ir prisikeltų gyventi. Visagalis Dievas vandens nuplovimu ir Šventosios Dvasios galia išvaduoja iš nuodėmės ir atgimdo naujam – malonės gyvenimui.

Tad svarbiausias Krikšto veiksmas – panardinimas į vandenį – reiškia atgimimą naujam gyvenimui su Dievu. Šis veiksmas yra tikėjimo aktas, nes kas įtiki Jėzų, esantį Mesiją, tas vardan Jo pasikrikštija, kad būtų išgelbėtas (plg. Mk 16, 16). Naujojo Testamento ir Bažnyčios svarbiausias Krikšto simbolis yra natūralus ženklas – vanduo. Kaip vanduo teikia visam kam gyvybę, taip Krikšto sakramente vanduo ir Šventoji Dvasia suteikia žmogui amžinąją gyvybę.

Literatūra

- Balys, J. (1966). *Lietuvių liaudies pasaulėjauta*. Čikaga: Draugas.
- Beguerie, P., Duchesneau, C. (1998). *Kaip suprasti sakramentus*. Kaunas: Lietuvos katechetikos centras.
- Dangaus ir žemės simboliai*. (1995). Vilnius: Academia.
- Eliade, M. (1997). *Šventenybė ir pasaulietiškumas*. Vilnius: Mintis.
- Ilgūnas, G. (1998). Savąjį tūkstantmetį pasitinkanti Lietuva. *Mokslas ir gyvenimas* 7.
- Jackson, P. (1990). Symbols in Baptism. *The New Dictionary of Sacramental Worship*. Collegeville: The Liturgical Press.
- Johnson, K. O. (1994). *Expressions of Catholic Faith*. New York: Ballantine Books.
- Katalikų Bažnyčios Katekizmas*. (1996). Kaunas: Tarpdiecezinė katechetikos komisijos leidykla.
- Kūdikių Krikštas*. (1995). Romos apeigynas. Vatikano II Susirinkimo nutarimu reformuotas. Popiežiaus Pauliaus VI įsakymu išleistas. Parengė Lietuvos vyskupijų liturginė komisija. Vilnius: Katalikų pasaulis.

- Ligier, L. (1967). The Biblical Symbolism of Baptism in the Fathers of the Church and the Liturgy. *Adult Baptism and the Catechumenate*. New York: Paulist Press.
- Liturginė konstitucija „Sacrosanctum Concilium“. (2001). *Vatikano II Susirinkimo nutarimai*. Vilnius: Aidai.
- McNaspy, C. J. (1996). *Our Changing Liturgy*. New York: Hawthorn Books.
- Pasaulio religijos*. (1994). Vilnius: Alma littera.
- Pritchard, J. B. (1958). *The Ancient Near East Texts*. London: Oxford University Press.
- Šventasis Raštas. (1998). Vilnius: Katalikų pasaulis.
- Turner, G. A. (1998). *Infant Baptism in Biblical and Historical Context*. Asbury: University Press.

THE UNIVERSAL SYMBOLISM OF WATER AND BAPTISMAL WATER IN THE PERSPECTIVE OF CHRISTIANITY

Remigijus Oželis

Summary

2009 is the one thousandth anniversary of the name of Lithuania being mentioned in written sources, which is closely connected to proclamation of Christianity and christening of pagans. The Church seeks the christened to be properly prepared, acquainted with the religious truths and understanding the meaning of the sacrament.

Interest in symbols may help to perceive what is behind things and to connect visual and verbal manifestations of wonderfully multiple and multi-layer world to each other. This article looks at the symbolism of water which stems from its universality. Therefore, the aim of this article is to reveal the symbolism of baptismal water while discussing the universal symbolism of water. The object is the symbolism of water and baptismal water. The tasks are: 1) to discuss the universal symbolism of water with special emphasis on perception of water in Baltic and Eastern environment; 2) to present the symbolism of water in the Old Testament as a primary image of baptismal water; 3) to reveal the sacralisation of water in Christianity and the theology of baptismal water. Works by M. Eliade will help to discuss the symbolism of water. The use of water in baptismal liturgy will be looked at through the prism of the Holy Scripture, thoughts of the Fathers of the Church and also in the light of the works by L. Ligier, T. G. Allen, D. N. Power and other authors. The sacrament of Baptism itself will be discussed through the symbolism of water and its meaning because water, as the matter of Baptism, symbolically reveals the essence of this sacrament. Methods of the research: systematic study of scientific literature, comparative analysis and generalisation.

The Church, in consideration of the Salvation history and Christ's words, sanctified water and therefore added to its universal symbolism. Christ indicated water, whose meaning is almost equivalent in all cultures, the matter of Baptism: "I tell you the truth, no one can enter the kingdom of God unless he is born of water and the Spirit." (John 3: 5). Saved will be the one who finds the faith and will be baptised (see Mark 16: 16) "in the name of the Father and of the Son and of the Holy Spirit" (Mathew 28: 19).

Christianity provided the symbolism of water with generalizing meaning. Submerging in baptismal water is immersing in Christ's death and resurrection. Through Baptism we experience Christ's death and resurrection. Baptism is breaking free from slavery of the sin because a Christian is called for freedom (see Galatians 5: 13). Thus Baptism appears as going to new exodus. The Church could not avoid making allusions to the event of Leaving because that is entering the creation of God's kingdom. Washed by water and by the power of the Holy Spirit we become new creatures – God's children (see 1 John 3: 1).

By Christ's Baptism water, which is meant to clean and freshen, has gained the power of giving spiritual rebirth. By graces of Christ's suffering and resurrection washing with water makes us participants in Christ's Church (Baptism of Infants, 1995, p. 143) and by washing with water and acting of the Holy Spirit all baptised unite in Jesus Christ.

Baptism, as washing with water, relates to the words of life indicated by Jesus (see Ephesians 5: 26). It eradicates any sin and makes us owners of divine nature. Baptism is a bath of rebirth and becoming God's children (see Titus 3: 5). The liturgy of Baptism believes that God gives us a new – divine life by washing us with water and the Holy Spirit. For the baptised this water becomes a source of God's grace.

The symbolism of baptismal water is related to the events in Jesus' life. A Christian dies together with Christ for the sin and resurrects together with Him for a new spiritual life. A Christian identifies with Christ. Baptism is by its essence a Pascal sacrament. It is a transfer from death to life like there was a transfer from slavery to freedom. There is a transition from sin to sanctity and from law to grace.

Therefore the most important action of Baptism – immersing in water – means a rebirth for a new life with God. This actions is an act of faith because if one believes in Jesus being Messiah, one is baptised in His name in order to be saved (see Mark 16: 16). The most important symbol of Baptism in the New Testament and the Church is a natural sign – water. As water gives life to all, so water and the Holy Spirit in the Sacrament of Baptism provide a person with eternal life.